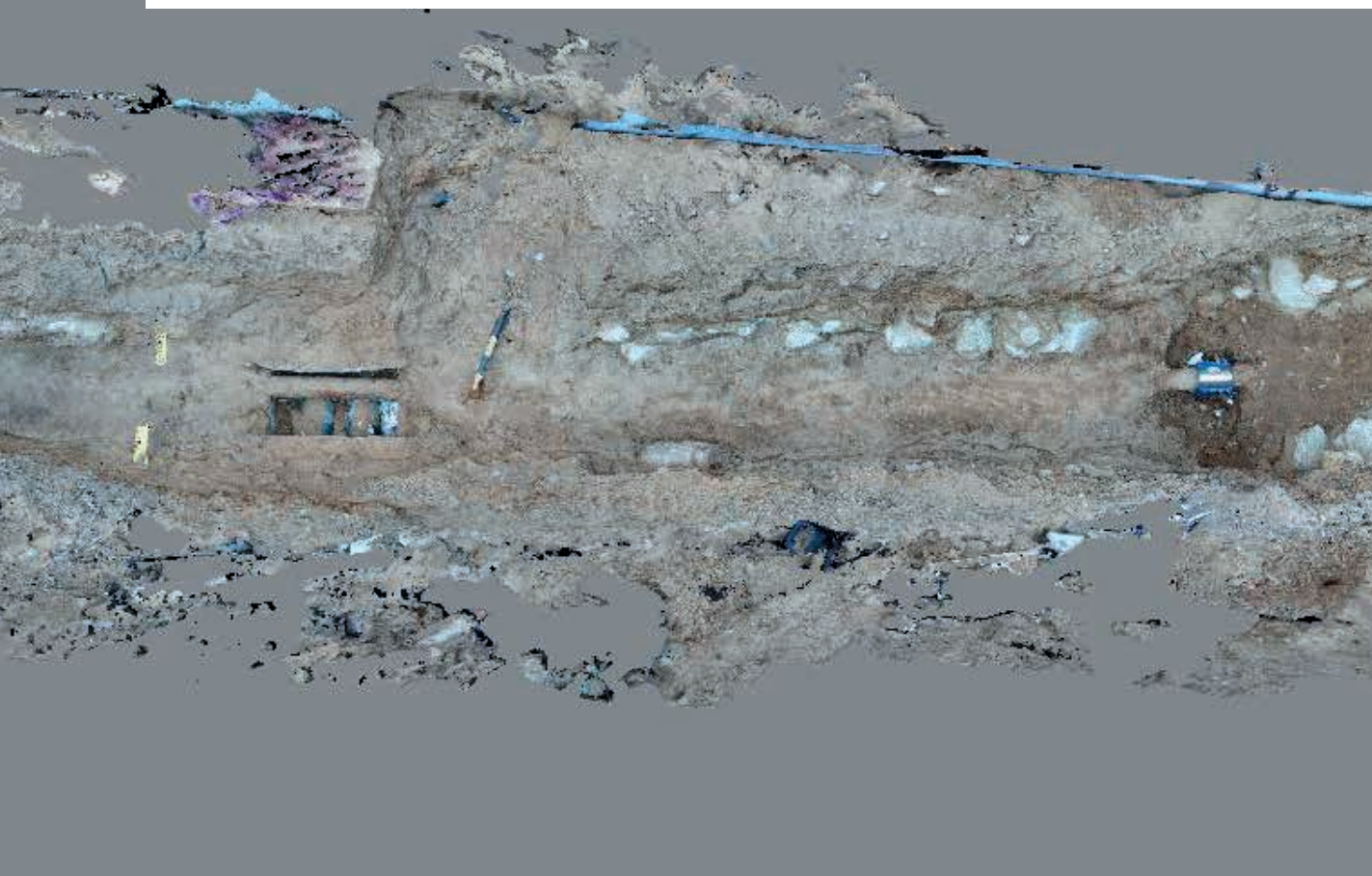

Fredrik Larsson

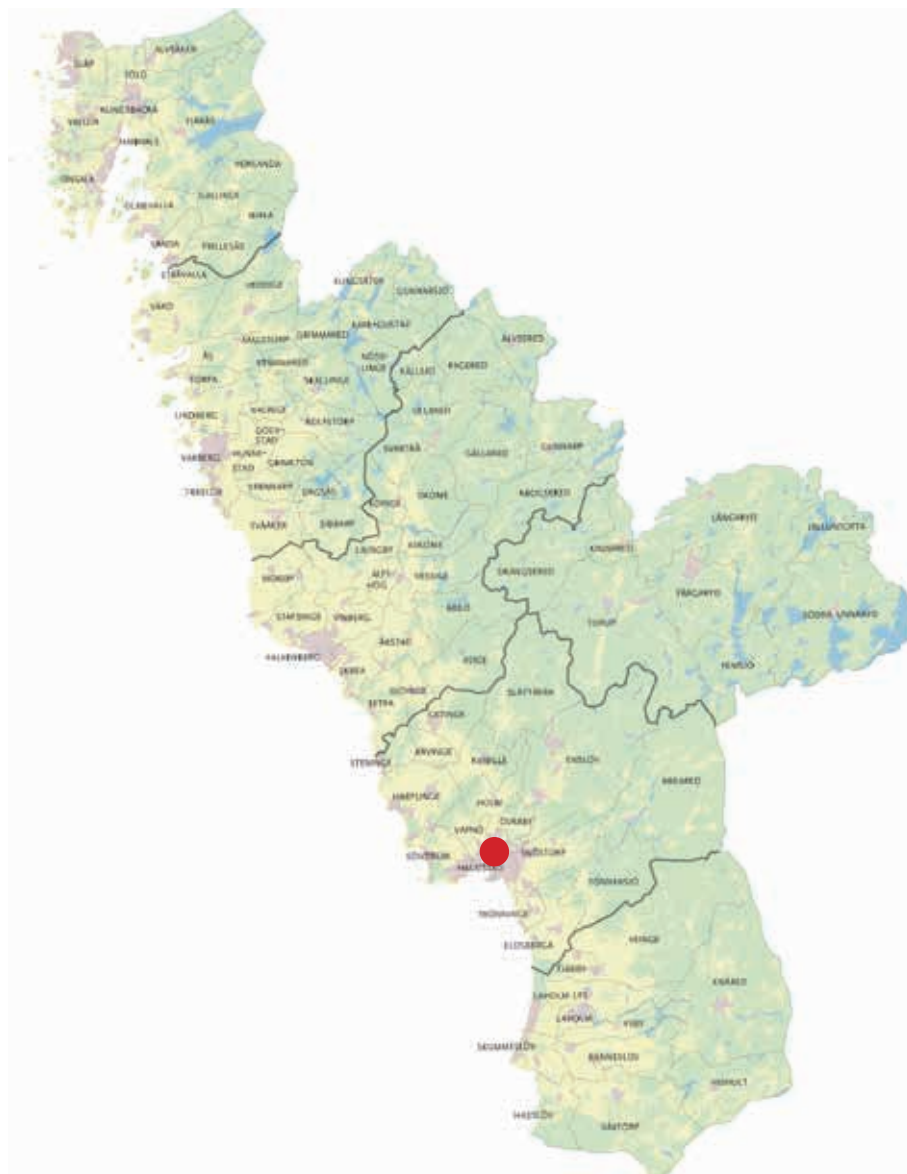
Murar och kulturlager vid Västerport korsningen Karl XI:s väg/Brogatan

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING 2015

Halland, Halmstad stad, Karl XI:s väg/Brogatan RAÄ 44:1

**KULTURMILJÖ
HALLAND**

Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2016.

Arkeologisk förundersökning 2015.

Omslagsbild: 3D-modell över en del av de påträffade murpartierna skapad av Patrik Hallberg och Fredrik Larsson.

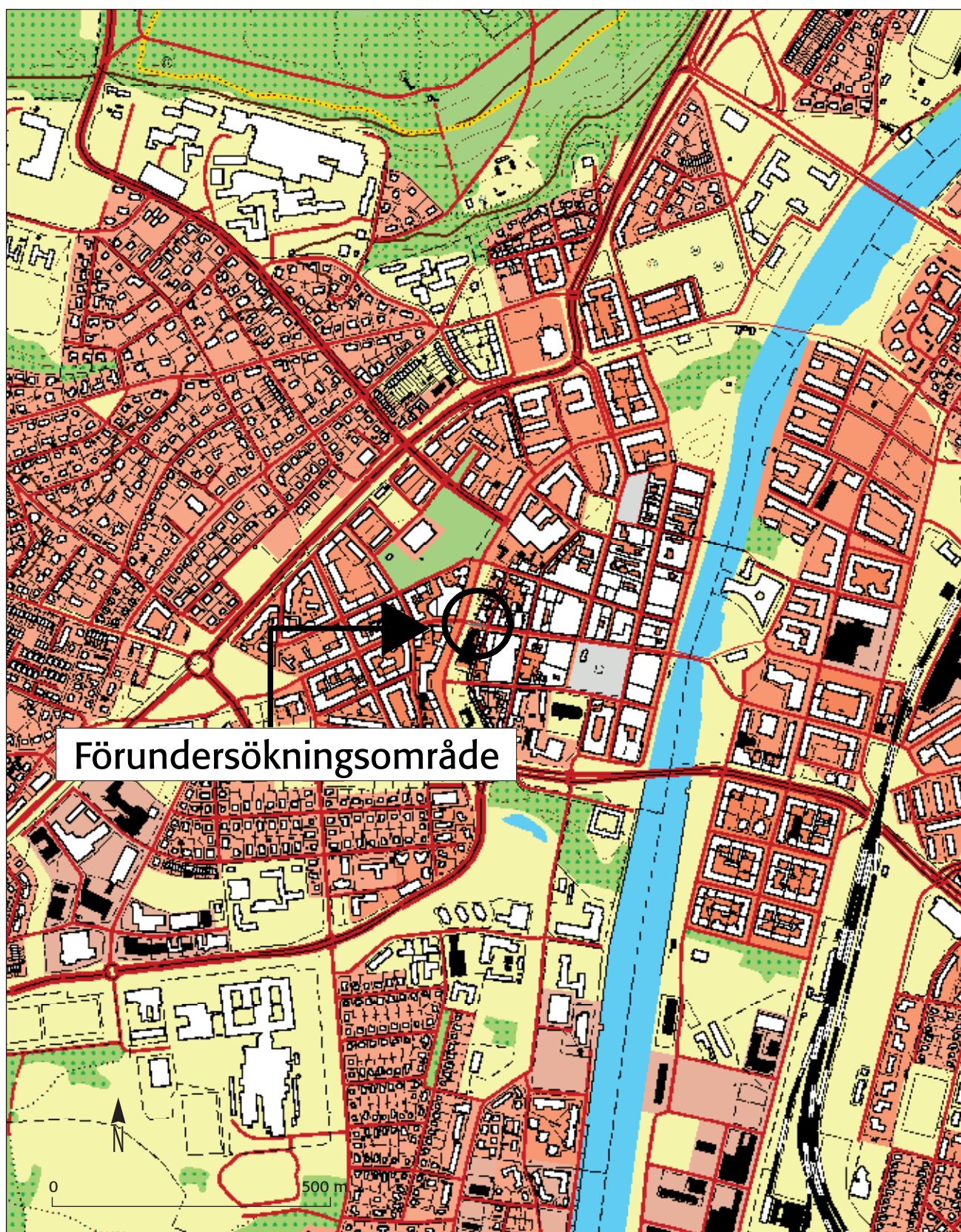
Layout: A. Andersson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Ärende nr ms2006/02316.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Tidigare insatser	5
Syfte och metod	9
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Historisk markanvändning och kartanalys	10
Undersökningsplanens måluppfyllelse	10
Resultat	10
Tolkningsförslag	16
Platsens kunskapspotential	19
Åtgärdsförslag	19
Tekniska och administrativa uppgifter	20
Referenser	20

Förundersökningsområde

Figur 1. Översiktsskarta över aktuellt förundersökningsområde. Skala 1:10 000

SAMMANFATTNING

I samband med att Teknik- och fritidsförvaltningen Halmstad kommun skulle genomföra trafiksäkerhetshöjande åtgärder i korsningen Karl XI:s väg/Brogatan och Laholmsbuktens VA skulle förlägga en ny vattenledning genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Grundmurar tillhörande Västerport – stadens västra försvarsport i bruk under 1600-1700-talen – påträffades. Även enstaka kulturlager frilades. Den arkeologiska förundersökningen resulterade i ökad förståelse för Västerport och dess uppbyggnad och hur de arkeologiska lämningarna som tidigare påträffats i området hör samman med de nu påträffade murarna från Västerport.

Den nya VA-ledningen kom att förläggas ovanpå den gamla. Detta gjorde att befintligt ledningsschakt kunde användas till den nya ledningen och att inga murar togs bort och inga kulturlager kom att påverkas vid den arkeologiska förundersökningen. Efter att VA-ledningen och brunnarna kommit på plats återfylldes samtliga schakt.

BAKGRUND

Trafik- och fritidsförvaltningen Halmstad kommun skulle genomföra trafiksäkerhetshöjande åtgärder vid korsningen Karl XI:s väg/Brogatan. I samband med att arbetet skulle utföras skulle åtta rännstensbrunnar med tillhörande ledningar grävas ner. Laholmsbuktens VA samverkade med Teknik- och fritidsförvaltningen och kom att byta en VA-ledning inom området för de trafiksäkerhetshöjande åtgärderna i Brogatan. Schaktningen skulle i huvudsak ske inom äldre schakt och delvis utanför dessa. Det fanns således möjlighet att stöta på bevarade kulturlager samt lämningar av Västerport, stadens västra port under 1600-1700-talen.

TIDIGARE INSATSER

Den äldsta kända grävningen berörande Västerport i området är från 29 oktober 1935 i den södra kanten av Brogatan. En bevarad ritning visar på en bevarad, ganska kraftig mur i öst-västlig riktning som är sammanfogad sannolikt av kalkbruk. I murens norra del finns tre möjligen tuktade (grovhuggna) stenar och utanför dessa finns småstenar i vad som verkar vara en stenpackning. De tre tuktade stenarna är sannolikt den södra insidan på Västerports södra mur. Stenpackningen bör ha utgjort vägbeläggning i själva portgången. Höjden på kantstenen och övriga muren är angett till +3,80 och +3,81. Det undre stenskiftet utgör troligen

Figur 2. Aktuellt förundersökningsområde med de undersökta schakten och de frilagda lämningarna. Skala 1:500.

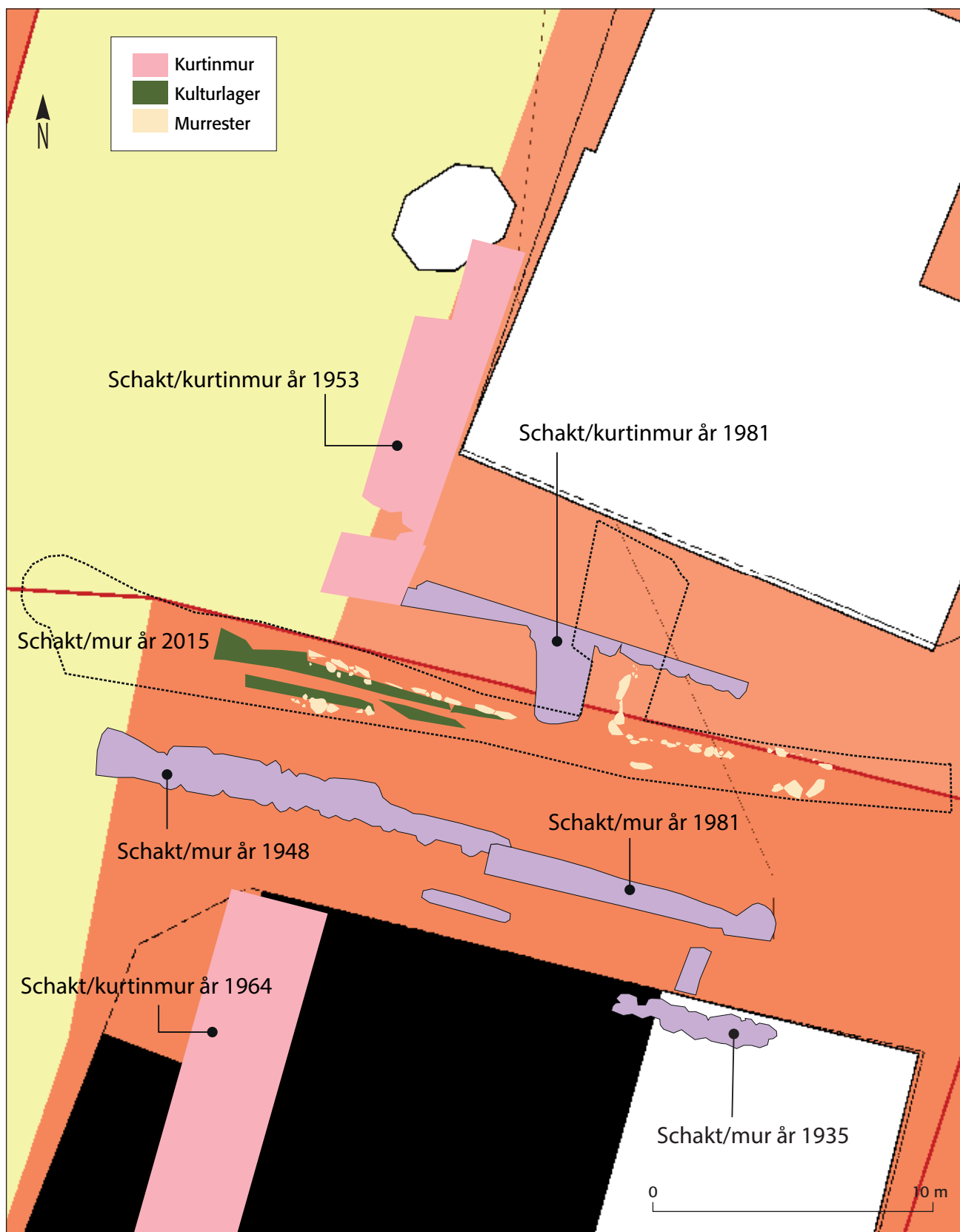
botten av muren och dess nivå är angett till +2,45 m ö.h. (HM 1108).

Nästa grävning berörande Västerport är en rörgrav som grävdes år 1948 och som påträffade en stenläggning eller möjligen en mur i öst-västlig riktning. Det får ses som något osäkert om den tillhör Västerport. Schaktet är känt indirekt genom en återgivning på en översikt från 1964 (HMA 1398).

Nästa insats ägde rum 29 oktober 1953. Schaktet berörde området i den norra delen av Brogatan och strax öster om Karl XI:s väg under dagens trottoar kring kvarteret Stenvinkeln. Ritningar visar en mur med större stenar i NNO-SSV riktning i Karl XI:s väg och en något klenare stenrad i Brogatan. Stenmuren väster om kvarteret Stenvinkeln har utgjort en kurtinmur som gått mellan bastionerna *Wåghals* och *Wästre bastionen*. Den mindre muren har en något mer osäker funktion. Sannolikt är att den antingen utgör en del av samma stenläggning inne i portgången som påträffades 1935 eller att den utgör en del av muren till själva Västerport. Höjderna anges på kurtinmuren mellan +3,94 - +4,06 m ö.h. i övre delen. På en mindre yta tycks ett nedre skift av sten vara framme och där anges höjderna till +2,09 - +2,64 m ö.h. På den klenare stenmuren/stenläggningen anges höjderna till +3,70-+3,93 m ö.h. (HMA 1425:1).

År 1964, under augusti till oktober undersöktes en större del av den södra kurtinmuren på en sträcka av 60 meter. Kurtinmuren gick i NNO-SSV riktning och påträffades 0,2-0,4 meter under markytan. Muren var 2,8 meter bred och cirka två meter hög, bestående av natursten där enstaka stenar var kluvna och muren var sammanfogad med kalkbruk. På insidan mot Vallgatan lutade muren svagt och mot Karl XI:s väg hade den en extra rad med stenar i botten, vilka sköt ut ungefär en halvmeter. Kurtinmuren hade byggts direkt ovanpå blåleran utan risbäddar eller stockar. Lägsta nivån var 1,40 meter över havet. Ovandelen av muren tycks ha varit plan och kan vara en indikation på att muren inte har varit högre. Höjden på trottoaren när undersökningen genomfördes anges till +4,56 m ö.h. och höjden på de utstickande stenarna i botten av muren anges till +2,54. Schaktbotten som muren vilar på anges till +1,72 m ö.h. (Lundborg 1965, HMA 1398). Möjligen kan murens avslutning bero på att vid rivning av kurtinmuren har sulan sparats då kalkbruket kan ha varit av en mycket hård blandning i själva sulan men mjukare högre upp och troligen lättare att riva, vilket har varit fallet i en del delar som undersökts av befästningsverken. Profiliritningar från 1699 från Riksarkivet visar att under jordvallarna har en stenmur funnits som en förstärkning för att hålla jordmassorna på plats. Muren eller sulan till jordvallen har delvis legat under markytan och även under vallgravens vattennivå. En del av stenmuren har stuckit upp ovanför markytan och vallgraven och haft en rak ovandel men sedan varit övertäckt av jordvallen (Riksarkivet Kartregnr 0424:038:049).

År 1981 genomfördes en arkeologisk schaktningsövervakning inför förläggning av fjärrvärme i Brogatan i delen mellan Köpmansgatan och Karl XI:s väg. I

Figur 3. Karta över de tidigare genomförda undersökningarna. Skala 1:200

området vid Västerport i den västra delen av Brogatan påträffades murlämningar och kulturlager (sektion 2 och 3). I Brogatans västra del framkom en anläggning som tolkades ha utgjort en del av kurtinmuren, uppmurad av marksten och kalkbruk. Muren var cirka tre meter bred och höjden på murens topp anges till +3,83 m ö. h. Muren grävdes fram ner till +2,02 m ö.h. och kom sedan att rivas ner till +2,52 m ö.h. Kurtinmuren anslöt i söder till grundmurar tillhörande Västerport. Grundmuren till Västerport bestod här av marksten sammanfogad med kalkbruk och klivna stenar var inkilade som skolning. Högsta måttet på muren här låg +4,13 m ö.h. och en av de lägsta synliga stenarna låg på +2,79 m ö.h. Grundmuren hade utgjort en del av den norra muren till Västerport och fasaden bestod av tillhuggna stenar. Även delar av den södra grundmuren till Västerport påträffades. I den södra muren frilades tre skift av stenar. Murens topp hade en höjd på +4,20 m ö.h. och den lägsta nivån var +2,33 m ö.h. Det påträffades dock inget raseringslager efter portens rivning (Bjuggner 1981).

SYFTE OCH METOD

Syftet med förundersökningen i form av schaktningsövervakning var att dokumentera eventuella spår av ostörda stadslager (kulturlager), vallgrav och stadens västra försvarsport som kunde beröras av schaktningsarbetena vid förläggning av VA-ledning och brunnar. Schaktningen skedde med hjälp av en hjulburen grävmaskin för att avlägsna asfalt och fyllnadsmassor och inmätningarna skedde med en RTK-GPS. De arkeologiska lämningarna som framkom frilades främst för hand, borstades av och mättes in samt fotodokumenterades. Arbetet skedde i gott samarbete med PEAB (exploatörens utförare) och skedde etappvis för att den arkeologiska insatsen skulle gå hand i hand med de trafiksäkerhetshöjande åtgärderna.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Det aktuella förundersökningsområdet sammanfaller delvis med Västerport, vilken ingick i en del av befästningsverket som konstruerades främst åren 1598-1605, men befästningarna kom att förändras och repareras under i princip hela 1600-talet. Västerport låg inom den västra delen av stadens ytterkant. Halmstad bestod ursprungligen av en låg sandås omgiven av låglänta områden och en del vattensjuka marker. Enligt rekonstruktionen av den ursprungliga marktopografin i Medeltidsstaden har Västerport legat i ett område 2-2,5 meter över havet (Augustsson 1980). Mot Västerport har kurtinmurar anslutit både norr- och söderifrån (HM 1108; HMA 1425:1). En samtida, 17 meter bred vallgrav har också funnits direkt mot kurtinmurarna. En bro har anslutit från Västerport och över vallgraven till en ravelin (Riksarkivet KrA Kartregnr 0424:038:057). Området utanför vallgraven vid Västerport har angetts som stadens äng (HMA565).

HISTORISK MARKANVÄNDING OCH KARTANALYS

Under tiden Västerport stod på plats och var i bruk fungerade portgången som en genomfartsled mellan Brogatan och omgivande landsbygd västerut och senare till en ravelin som uppfördes under 1600-talet. Vid den arkeologiska schaktningsövervakningen 1981, en bit öster om Västerport påträffades ett troligt torvigt marklager 0,04-0,05 meter tjockt. Inslaget av torv kan indikera att området varit förhållandevis sankt innan befästningsverken uppfördes, något som också stöds av utfällningar i alven (Bjuggner 1981).

UNDERSÖKNINGSPLANENS MÅLUPPFYLLELSE

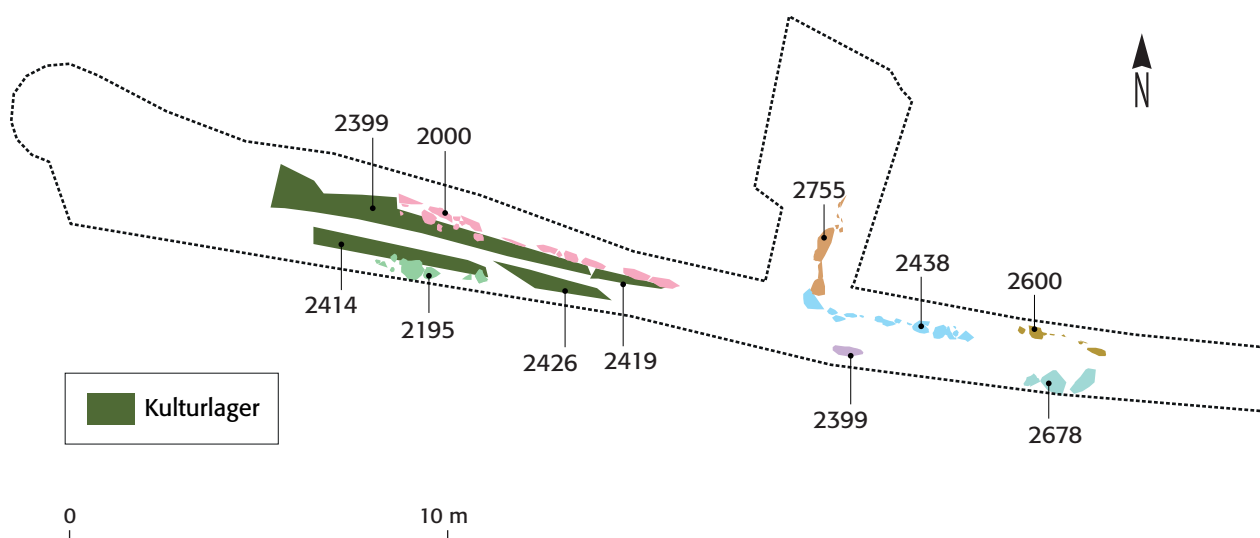
Totalt åtta brunnar var planerade inom ramen för den arkeologiska schaktningsövervakningen. Men genom vissa förändringar i brunnsplacering och genom att befintliga brunnar kunde bytas ut kom endast två brunnar att kräva större markingrepp, vilket även innebar mindre ingrepp i fornlämningen. I övrigt skedde arbetet som planerat.

RESULTAT

Det första schaktet som öppnades var 34 meter långt och ungefär tre meter brett i den västra delen av Brogatan, precis öster om korsningen med Karl XI:s väg. Schaktet grävdes då det skulle genomföras ett byte av en VA-ledning. Vidare skulle en servis till ett hus i norr bytas (där idag Tillskottsbolaget har sina lokaler), vilket innebar att ett servisschakt öppnades cirka elva meter väster om huvudschaktets östra kant. Servisschaktet var cirka 3,6 meter brett och sex meter långt och gick i NNO-SSV-riktning. Schaktet för VA-ledningen var orienterat i VNV-OSO. De västligaste sju meterna inom VA-schaktet visade sig vara helt förstörda och bestod endast av fyllnadsmassor och olika plast- och betongrör innehållande kablar, samt även en gammal brunn.

Cirka 10,5 meter öster om den västra schaktkanten påträffades lämningar av grundmurar och kulturlager. Murresterna som sannolikt hängt samman påträffades i de norra och södra schaktkanterna, men var nu skurna av den gamla VA-ledningen. Murens norra delar var något bättre sammanhängande men hade skurits av fjärrvärmeschakt och servisen in till huset i norr. Söder om VA-ledningen var murarna mer sporadiskt bevarade. Då murarna endast fanns i schaktväggarna rensades dessa för hand för att lokalisera om det fanns ytterligare spår av murar men ingenting pekade på detta, eventuella ytterligare murar finns i så fall utanför schaktets begränsning. Nedan följer en teknisk beskrivning av de olika murdelarna.

Den nordvästligaste muren (inmättningsnummer 2000, se figur 4) var 7,82 meter lång, 0,53 meter bred och 0,54 meter hög. På de övre stenarna fanns ett gulvitt

Figur 4. Karta över de frilagda murarna och kulturlagren. Skala 1:200

kalkbruk utan tydliga kalkbruksfläckar. Kalkbruket var något fett, "tvåligt", i karaktären. Grundmuren låg 0,8-0,9 meter under dagens markyta. Muren som har minst två skift med stenar hade i det undre skiftet ett kalkbruk som bestod av ett grågrönt, torrt kalkbruk med mycket stora kalkfläckar och träkol. Murstenen var marksten. De större stenarna som ingick i murkonstruktionen bestod av grovhuggna (tuktade) stenar med en slät sida åt söder och var cirka 0,74x0,21 meter stora. Muren avslutades med två stora block längst i öster. Blocken var cirka 0,5x0,6 meter stora och var sammansatta med kalkbruk. Längst i öster var muren skuren av fjärrvärmeschaktet.

Den sydvästligaste muren (2195) var förhållandevis snarlik den nordvästra muren. Muren hade en längd på 3,04 meter och en bredd på 0,61 meter. Muren bestod av marksten sammanfogade i det övre skiftet med ett kalkbruk med fet karaktär, något "tvåligt". Nedre skiftet var sammanfogat med grågrönt kalkbruk med vita kalkfläckar även om kalkfläckarna var något lite mindre än i den nordvästra muren (2000). Möjligen var stenen längst i öster i detta murparti grovhuggen (tuktad) men tycks ha rasat ut något från muren. Hela murpartiet låg cirka 0,8 meter under markytan. Stenarna var generellt sett 0,40x0,41 meter stora.

I den nordöstligaste delen av schaktet fanns en murel (2600, se figur 4) med en längd på 2,38 meter. Bredden var 0,46 meter och höjden var 0,40 meter. Muren bestod av två skift sten sammanfogad med ett ljusgrått kalkbruk. Kalkbruket hade något större kalkfläckar än mittmuren i schaktet (2438). Stenarna bestod

Figur 5. Mur 2000 till vänster och till höger del av mur 2195. Foto mot öster.
(Fotonr 2015-50-20). Foto Fredrik Larsson.

av marksten och inga stenar var huggna. Det fanns en gul tegelsten sammanmurad med markstenen. Stenarna var cirka 0,47x0,30 m stora och murdelen låg 0,7 meter under markytan.

Den sydöstligaste muren (2678, se figur 4) var 1,80 meter lång och 0,6 meter bred. Detta parti låg 0,40 meter under markytan. Muren var bestående av marksten sammanfogad med kalkbruk och enstaka bitar med tegel fanns som skolning i kalkbruket varav en tegelsten var felbränd. I den övre delen av muren, som bestod av minst två skift, bestod kalkbruket av vitt kalkbruk medan den undre delen var sammanfogad med ett mörkgrått kalkbruk med stora vita kalkfläckar. Den största stenen i denna del av muren var 0,50x0,7 meter stor och 0,25 meter hög. Höjden på den bevarade murdelen var 0,8 meter.

Precis söder om servisschaktet fanns i södra schaktväggen en större sten (2665, se figur 4) utan spår av kalkbruk. Stenen mätte 0,83x0,24 meter och kan ha utgjort en del av muren, eller alternativt raseringsmassor från när murar har rivits i området.

I servisschaktets sydöstra och östra del fanns en sammanhängande mursträcka (2438 & 2755, se figur 4) som även gick ut i VA-ledningsschaktets norra schakt-

Figur 6. Mur 2600 till vänster och mur 2678 till höger. Foto mot öster.
(Fotonummer 2015-50-6). Foto Fredrik Larsson.

Figur 7. Mur 2755 som utgör en sammanhängande mur med 2438 (ej synlig i bild).
(Fotonr 2015-50-16). Foto Fredrik Larsson.

Figur 8. Mur 2438 som utgör en sammanhängande mur med 2755 (ej synlig i bild). Foto mot väster. (Fotonr 2015-50-7). Foto Fredrik Larsson

vägg. Muren i servisschaktet (2755) var sammanhängande med mur 2438 genom sammanfogning av kalkbruk. Muren överlagrades av cirka 0,25-0,40 meter tjockt bärlager och låg cirka 0,3-0,4 meter under dagens markyta. Muren bestod av två-tre skift och var bestående av marksten sammanfogat med ett grågrönt kalkbruk med vita kalkfläckar. Kalkbruket var torrt. Det förekom enstaka inslag av tegel som skolning i kalkbruket. Mur 2755 var 2,81 meter lång, 0,57 meter bred och 0,6 meter hög.

Partiet av muren i VA-ledningsschaket (2438) utgjorde tillsammans med murparti 2755 i servisschaktet en sammanhängande mur. Murparti 2438 var 4,64 meter lång och 0,77 meter bred och hade en höjd på 0,40 meter. Muren bestod av två skift med marksten. Det övre skiftet var sammanfogat med ett grågrönt kalkbruk med vita kalkfläckar. Det undre skiftet var sammanfogat med ett gråblått

kalkbruk med kraftigare kalkfläckar i bruket. Det fanns inga huggna stenar i muren. Muren låg på ett djup av 0,8-1 meter under markytan och kalkbruket innehöll även enstaka tegel.

Förutom murkonstruktioner påträffades det även fyra stycken kulturlager i den västra delen av schaktet. Kulturlager 2399 i schaktets nordvästra del (se figur 4) bestod av mörk svartbrun lerig sand med inslag av grå lerfläckar och var minst 0,4 meter tjockt. I botten av fyllnadsmassorna, delvis nedtryckt i kulturlagret förekom det ett djurben och ett par bitar keramik med svart glansig glasyr, sannolikt yngre än efter murarna rivits (dessa fynd tillvaratogs ej). Kulturlagret gick upp mot muren (2000) och inga nedgrävningskanter var synliga, vilket innebär att kulturlagret är yngre än muren. Kulturlager 2399 var skuret av VA-ledningen i söder, men fortsatte söder därom. Detta södra parti mättes dock in som nr 2414 (se figur 4). Även lager 2414 bestod av mörk svartbrun lerig sand med inslag av grå lerfläckar och var minst 0,4 meter tjockt. Inte heller på denna södra sidan kunde nedgrävningskanter mot muren i söder noteras, vilket ytterligare bekräftar att lagret är yngre än både muren i söder (2195) och muren i norr (2000).

Precis öster om ovannämnda kulturlager, i schaktets norra kant påträffades det något tveksamma kulturlagret 2419. Kulturlagret bestod av gråbrun sand med enstaka fläckar av svart sand. Kulturlagret gick upp mot stenmur 2000 och då inga nedgrävningskanter var synliga är således kulturlagret yngre än stenmuren. Kulturlager 2426 utgör samma lager som 2419 men har blivit skuret av VA-ledningen. VA-schaktets djup var cirka 1-1,4 meter. Servisschaktet var djupare in mot huset där schaktdjupet var cirka tre meter. Servisschaktet var sedan släntat och steg åt söder.

Den nya VA-ledningen kom att förläggas ovanpå den gamla. Detta gjorde att befintligt ledningsschakt kunde användas till den nya ledningen och att inga murar togs bort och inga kulturlager kom att påverkas vid den arkeologiska förundersökningen. Efter VA-ledningen och brunnarna var placerade på sina platser återfylldes samtliga schakt.

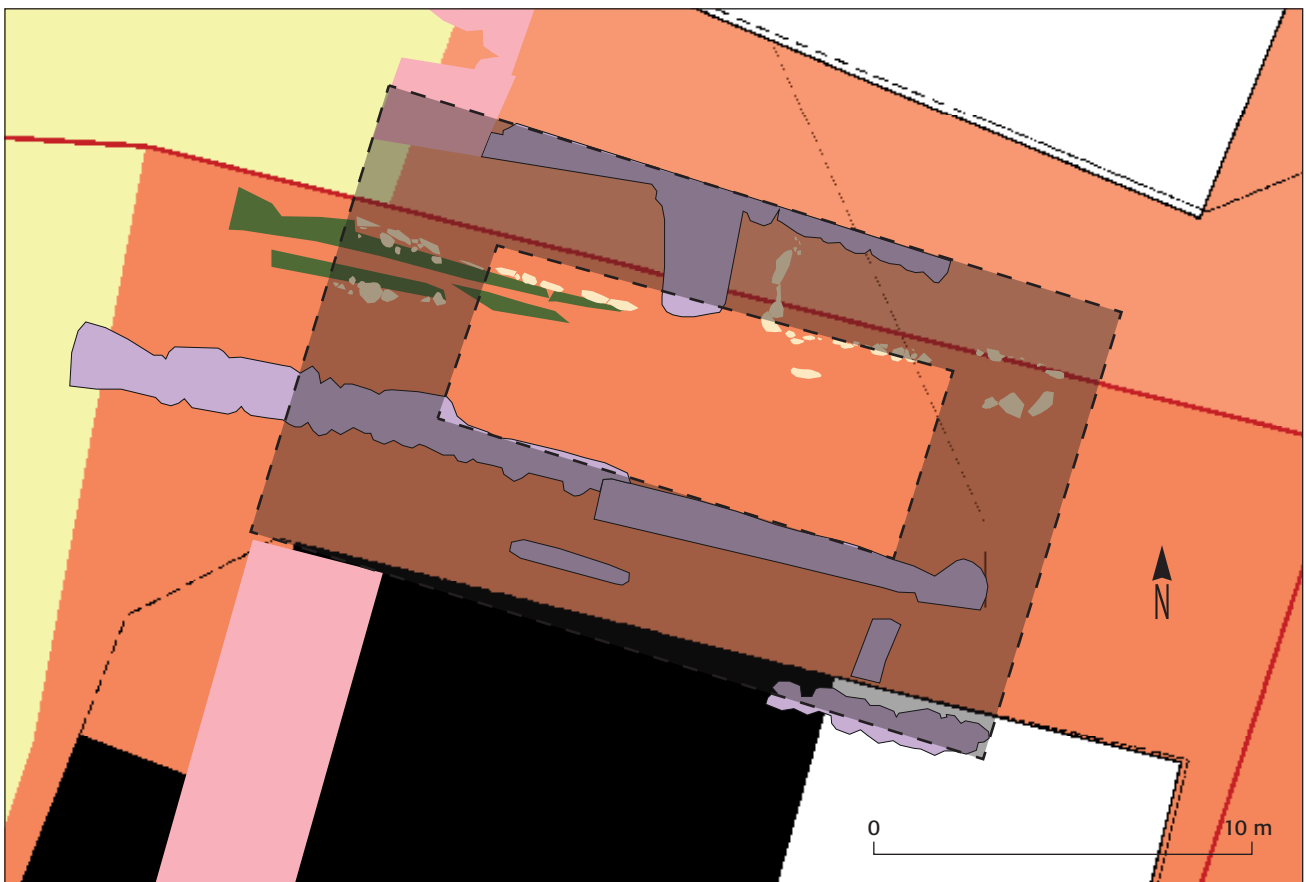
I den södra delen av korsningen i Karl XI:s väg grävdes ett schakt för en brunn (2855) (se figur 2). Botten på schaktet var 1,4 meter under markytan. Fyllningen bestod av gul sand (fyllnadsmassor) och inget av arkeologiskt intresse påträffades. Schaktet var 3,64x2,35 meter.

I den västra delen av korsningen grävdes också för en ny brunn (2864) (se fig 2) och för en mindre ledning som gick västerut och anslöt till en äldre brunn. Det nya brunnsschaktet var cirka 1,2-1,4 meter djupt. Ledningens djup var cirka 0,5 meter. Brunnsdiametern på den nya brunnen var 0,6 meter. Fyllningen bestod av gulvit grusig sand med inslag av valnötsstora stenar. Brunnsschaktet med ledningsschaktet var 5,04x4,44 meter. Inget av arkeologiskt intresse påträffades.

TOLKNINGSFÖRSLAG

För att bättre kunna förstå vilken konstruktion murarna har tillhört och om de enskilda murdelarna ursprungligen har suttit samman har flera olika analyser av tillgängligt material genomförts. Typen av sten, om den var huggen eller ej, liksom innehållet och karaktären i kalkbruket var viktiga att dokumentera i fält för att kunna jämföra de enskilda murdelarna. Vad gäller kalkbruket får detta ses som förhållandevis samstämmigt mellan de olika grundmurarna. Generellt förekom ett gulaktigt något poröst och ofta ganska hårt vittrat kalkbruk i toppen. Detta följdes i nedre skift av kalkbruk med grågrön karaktär, betydligt hårdare och med fläckar av kalk i bruket. På enstaka ställen ner mot botten av skiften förekom ett gråblått mycket hårt kalkbruk ofta med stora kalkfläckar i bruket. Kalkbruket var samstämmigt mellan både norra och södra sidan i schaktet. Kalkbruket uppvisar också de typiska dragen som kalkbruket som tidigare påträffats under arkeologiska undersökningar i Halmstad gällande befästningsverket haft i kv Gråmunken och till viss del i Hamngatan (Bjuggner 2014; Larsson 2016 manus).

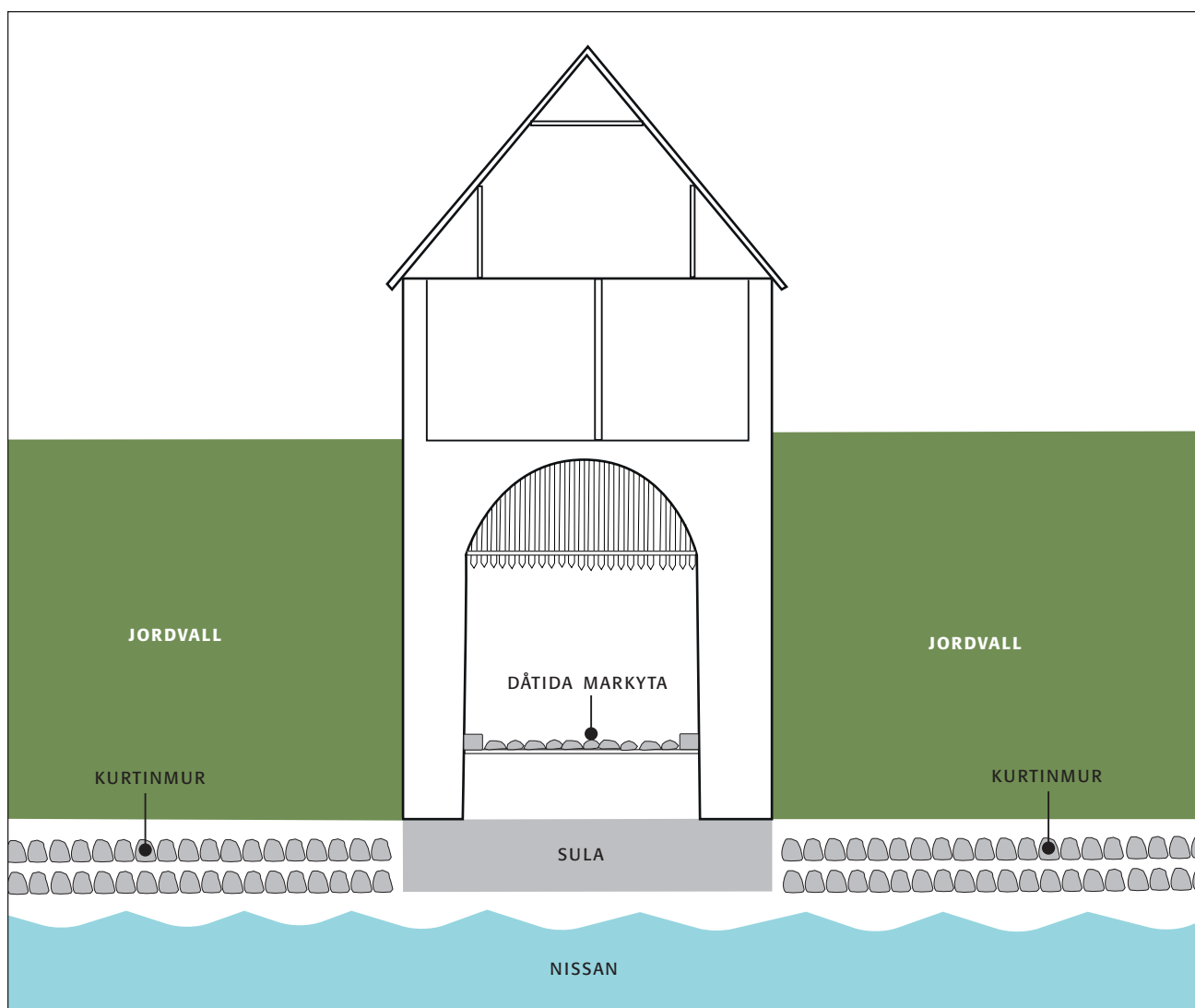
Detta tyder på att murarna är sammanhängande och rimligtvis bör tillhöra befästningsperioden 1500 - 1700-tal. För att få in grundmurarna i sitt samman-

Figur 9. Tänkbar utbredning för sulan till Västerport (gråtonat). Skala 1:200.

hang får man granska de tidigare grävningarnas resultat. Kurtinmurarna är hittade i norr och söder och det har tidigare också påträffats murar med VNV-OSO riktning, vilka tolkats tillhöra Västerport. Vid en första anblick ligger de nu påträffade murarna nästan mittemellan de två mursträckningarna tillhörande Västerport. Tar man det murparti som frilades 1935 i sydöstra delen av området i beaktande ser man dels att den ligger ganska väl i linje med den påträffade södra kurtinmuren, dels att den också delar riktning med de murar som påträffades 1981. Detta innebär således att Västerport haft mycket kraftiga grundmurar, cirka 4 meter tjocka i basen. Om detta gäller för den södra grundmuren i Västerport kan man ganska snabbt konstatera att de nu frilagda murdelarna tillhör den norra muren, den västra och den östra gaveln på Västerport. Den västra gaveln består av den västra delen av murparti 2000 (väster om de tuktade stenarna) och murparti 2195 i linje med norra och södra kurtinmurarna. Den östra gaveln består av murpartierna 2600 och 2678.

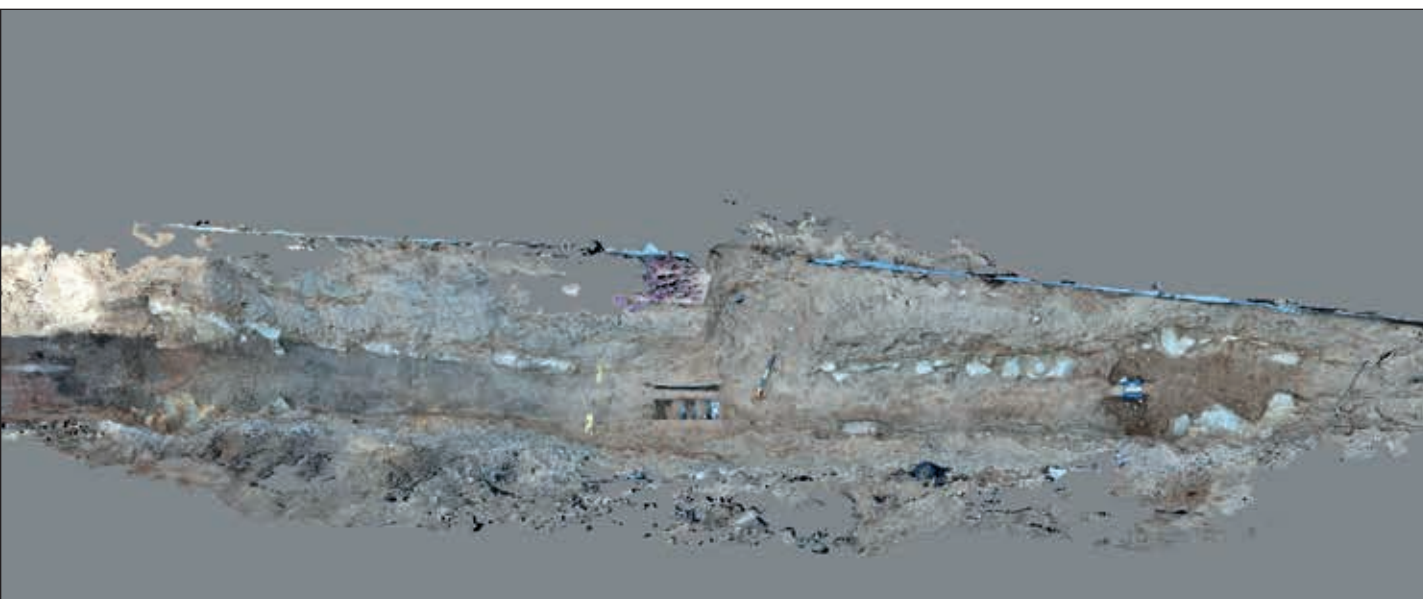
Tittar man på en ritning över Västerport från tidigt 1700-tal, (troligen 1715) ser man att Västerport bestått av två våningar med ett fällgaller, en portgång i form av ett valv på nedervåningen och att ovanvåningen har haft fyra fönsterluckor sannolikt för att kanoner skulle kunna försvara vallarna. Man kan också se att bottenvåningen har kraftigare murar än ovanvåningen. Men murarna på bottenvåningen är inte så kraftiga som fyra meter. Uppmättningsritningar av den snarlika Norre Port, vilka gjordes år 1929, visar att murarna på bottenvåningen varit cirka 2 meter breda (HMA 388). Detta skulle tyda på att de påträffade murarna för Västerport inte har tillhört själva den stående byggnaden utan har utgjort en sula på vilken den stående byggnaden har vilat. Sannolikt har dock alla murar varit sammanhängande med kalkbruk så att byggnaden hade en stabil grund att stå på. Att Västerports grundläggning var ordentligt gjord var viktigt då kurtinmurar och en bro har anslutit till Västerport. Vallgraven har också legat direkt mot porten och varit cirka sjutton meter bred vilket gör att Västerport inte haft något direkt stöd för byggnaden åt väster. Därför behövdes en rejäl grundläggning för att byggnaden inte skulle ge sig ut i vallgraven eller påverkas av de jordvallar som fanns runt Västerport. Västerport fick därmed också fungera som en form av brofäste för bron som ledde ut ur staden. Att det rör sig om sulan till Västerport tyder också höjdmätningarna på. Äldre inmätningar ges generellt en korrigering på +0,1 meter på mätningvärdet idag beroende skillnad på mätsystem. Om man antar att höjden på kantstenen som påträffades 1935 och stenläggningen är ungefär på samma höjd skulle den vara +3,80 och med korrigering i höjd som krävs skulle stenläggning i Västerport varit på cirka 3,90 meter över havet enligt dagens mätstandard. Detta innebär sannolikt att dåtidens markyta när Västerport var i bruk låg på ungefär +3,90 m ö.h. Granskar man höjdvärdena på de påträffade murarna är värdena på de högsta höjderna på 3,7-3,8 meter det

Figur 10. Skiss över tänkbar konstruktion över Västerport. Illustration: Anders Andersson.

vill säga strax under eller möjligen nästan lika högt som stenläggningen. Men det innebär att större delen av de påträffade murarna ligger under den troliga gatunivån när Västerport var i bruk och det betyder också under 1600-talets marknivå.

De tidigare påträffade murarna av Västerport är sannolikt delar av de murar som tillhörde den stående byggnaden Västerport. En uppfattning av detta får man återigen genom uppmätningen av Norre Port från 1929. Uppmätningen visar att Norre Port är 7,33-7,43 meter bred utvändigt och 18,41 meter lång (HMA 388). Granskar vi murarna från främst 1981 tillsammans med kurtinmurarna och antar att Västerport har slutat västerut i linje med att kurtinmurarna upphör och vallgraven ansluter, vilket stöds av kartmaterialet från 1600-talet, kan vi få fram Västerports ungefärliga mått. Västerport verkar ha varit cirka 7,5-8 meter bred och 18,5-19 meter lång vilket är ganska snarlikt Norre Port, möjligen något lite större.

Figur 11. En översiktlig 3D-dokumentation genomfördes för att kunna granska murarna i efterhand. 3D-konstruktion av Patrik Hallberg baserad på foton av Fredrik Larsson.

PLATSENS KUNSKAPSPOTENTIAL

Förundersökningen har visat att området delvis är söndergrävt men också att det finns välbevarade murlämningar och kulturlager vid området för Västerport. Tidigare undersökningar har visat att det kan finnas uppemot två meter höga murkonstruktioner och kulturlager bevarade under marken i området. Platsen hyser därför en hög kunskapspotential för att kunna belysa tiden innan, men framförallt tiden då Västerport och befästningsverket var i bruk och studera förhållande mellan kurtinmurar, porten och vallgraven. Möjligen kan det också finnas spår av den medeltida befästningen i området.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Då schakten kom att återfyllas efter förläggning av VA-ledning och brunnar samt att de arkeologiska lämningarna lämnades intakta krävs inga vidare åtgärder. Vid eventuella framtida markingrepp i området är det således viktigt att en arkeolog är med redan från start när schaktningar påbörjas. Även de äldre grävningarna har endast delvis avlägsnat murkonstruktioner och kulturlager och det är mycket viktigt att kunna granska och dokumentera förhållandet mellan kulturlager och murar i fält genom studie av kalkbruk, konstruktionsdetaljer och liknande för att kunna generera ny kunskap och ytterligare förstärka eller förändra bilden av stadens västra försvarsport med omgivande anläggningar.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-3647-15
Eget dnr: 2015-296
Uppdragsgivare: Halmstad Kommun, Teknik- och fritidsförvaltningen
Utförandetid: 2015-09-07-2015-12-11
Personal: Fredrik Larsson
Fastighet: Korsningen Karl XI:s väg/Brogatan
RAÄ nummer: Halmstad stad, RAÄ 44:1
Höjdsystem: RH 2000
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
Undersökt yta: 122 m²
Dokumentation: Samtliga schakt och anläggningar är dokumenterade digitalt inom ramen för Intrasis Version. Intrasis projekt-nr Halmstad2015296F. Allt arkivmaterial förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv, Halmstad.
Fotonummer
Fynd: -
Datering: Medeltid-Nyare tid

REFERENSER

- Augustsson, J-E. 1980. *Medeltidsstaden 20 Halmstad*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer Rapport. Stockholm.
- Bjuggner, L. 1981. *Brogatan (delen Köpmansgatan – Karl XI:s väg). Arkeologisk schaktningsövervakning 1981. Halland, Halmstad, Raä 44*. Hallands länsmuseum. Landsantikvarien. Halmstad.
- Bjuggner, L. 2014. *Befästningar av olika ålder i kvarteret Gråmunken, Halmstad. Halland, Halmstad stad, kvarteret Gråmunken 1:1, RAÄ 44:1*. Arkeologisk rapport Hallands länsmuseum 2014:4. Halmstad.
- Larsson, F. 2016. Manus. *Arkeologiska undersökningar i Picassoparken och Hamngatan, Halmstad. RAÄ 44:1. Picassoparken FU, Hamngatan FU A, Hamngatan FU B, Hamngatan FU C, Hamngatan FU E*. Kulturmiljö Halland Rapport. Halmstad.
- Lundborg, L. 1965. *Kv. Våghals 16 Stadsmuren*. Arkivrapport. Hallands länsmuseum. Halmstad.

Ritningar Kulturmiljö Hallands ritningsarkiv

HMA 388 Uppmätning av Norre Port 1929.

HMA 565. Ritning över Halmstad befästningsverk okänt årtal.

HM 1108 Ritning Västerport 29 oktober 1935

HMA 1398 Stadsingenjörskontoret 1948 (Se Lundborg, L. 1965)

HMA 1425:1 29 oktober 1953 Stadsingenjörskontoret

HMA 1398 Avg brev 8/1965 Översiktskarta över frilagda murrester i Kv. Vågghals
16, Halmstad 1964. Stadsingenjörskontoret i Halmstad aug-sept 1964.

Riksarkivet <https://sok.riksarkivet.se/?Sok=true>

Riksarkivet Kr A Kartregnr 0424:038:049. Halmstad. Fortifikationen.Planer.
(Profiler av fästningens bastioner och kurtiner).

Riksarkivet KrA Kartregnr 0424:038:057. Halmstad. Fortifikationen.Planer.
Plan av fästningen.

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

